

ШОРИНА Тетяна,

*кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії
Факультету лінгвістики та соціальних комунікацій Національного
авіаційного університету, м. Київ*

РОЛЬ МОВНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В ЗАГАЛЬНІЙ ІНТЕГРАЦІЇ МІГРАНТІВ: ПРОГРАМА ЦІАМ РАДИ ЄВРОПИ

Сучасні західноєвропейські суспільства за історичним фактом сьогодні є культурно різноманітними та лінгвістично плюральними, але у зв'язку з недоліками колишньої політики мультикультурності мають по-новому переосмислювати процес міграційної інтеграції. Згідно з позицією Ради Європи щодо міграційної політики, мови є важливим інструментом побудови міжкультурного взаєморозуміння та соціальної згуртованості. Європейський політичний дискурс щодо вивчення/викладання мов, отже, є необхідним внеском у розробку політики загальної інтеграції мігрантів у громадянське суспільство на основі європейських культурних та правових цінностей.

На наш погляд, сьогодні робляться спроби гібридно поєднати асиміляційні практики (зробити культуру більшості домінуючою силою) та мультикультуралізм (забезпечення ліберальних свобод та прав, культурного різноманіття). В аспекті мовної політики відбуваються саме зсуви до асиміляції. Як підтверджує Христина Рос та Соле, коли йдеться про набуття «мовних навичок» у контексті інтеграції, політичні дискурси мають на увазі виключно знання «національної» мови [1, с. 63]. Політика багатьох європейських країн робить мовні тести і так зване «знання суспільства» обов'язковою вимогою для в'їзду, проживання чи подання заяви на отримання громадянства, тому повні права та доступ до роботи, освіти та суспільного життя тісно пов'язані зі знанням мови.

Незважаючи на офіційні дискурси, що просувають вивчення мови з інструментальних причин (тобто доступ до роботи, освіти, соціальної мобільності тощо), Жан-Клод Беакко, Ханс-Юрген

Крумм та Девід Літл зазначають, що не існує прямого шляху від вивчення мови до працевлаштування та інтеграції. Проте правильне і протилежне: працевлаштування не створює автоматично мовну компетентність [2, с. 3]. Вони переконані, що збереження мовних класів окремо від інших вимірювань інтеграції залишає менші шанси на успіх. На їхню думку, набагато прогресивніше задіяти інтегровані підходи, які включають вивчення мови на робочому місці або в будь-який інший контекст участі і, таким чином, гарантують, що з самого початку мова приймаючого суспільства є частиною мовного репертуару, який дорослий мігрант використовує в повсякденному житті [2, с. 3].

У цьому інтегральному підході поєднано розуміння як специфічної природи мовної інтеграції, так і специфіки соціальної участі. Критичні соціолінгвісти-постструктуралісти підкреслювали, що мова належить мовцю, а не національній державі (Ofelia García 2017, 13), а отже, вибір мовного репертуару завжди пов'язаний із самою людиною. Саме остання перебуває у певних соціальних умовах та відносинах, і формує певне коло потреб та інтересів. Оскільки соціальні умови динамічні, такими саме динамічними виявляються потреби, інтереси та цілі людини. У цьому сенсі можна говорити про формування за допомогою мови «трансформованої» ідентичності людини у новому соціальному оточенні.

Ця ідея відповідає положенням «Лінгвістичної інтеграції дорослих мігрантів» (LIAM), яка є основною програмою Ради Європи з мовної політики. Згідно з цією програмою, мови не мають суто інструментального характеру, вони не просто є практичними засобами спілкування, які необхідно лише освоїти. Мови виступають у ролі маркерів ідентичності, вони відіграють роль у створенні соціальних та культурних відмінностей. Отже, вивчення та використання нової мови (як для іммігранта, так і для основного населення) є не лише практичним питанням, але воно може запускати процеси зміни ідентичності. Відповідно, з погляду носіїв-мігрантів, мовну інтеграцію слід розуміти як їхню адаптацію до (нового) комунікативного середовища, тобто. як перебудову їхнього

індивідуального репертуару та інтеграцію мов, що становлять цей репертуар [3].

У цьому відношенні, відповідно до LIAM, можливі декілька форм мовної інтеграції та стільки ж способів пристосування окремих мовних репертуарів до нового мовного середовища. Коротко передамо різні мовні ситуації та можливі варіанти мовної інтеграції у репертуарі мігрантів:

- створені мовні ресурси та ресурси, пов'язані з мовою більшості, є недостатніми для ефективного вирішення комунікативних ситуацій без значних зусиль. З цієї причини, ідентичність мігрантів замикається мовою їхнього походження, тобто. їхній лінгвістичний репертуар виявляється неефективним, він як би «виключається» з боку носіїв мови; залежно від культурної політики ситуація може обернутися протилежною стороною, коли носії мови більшості з боку приймаючого суспільства, навпаки, приймуть цінність лінгвістичного репертуару мігрантів, а самі мігранти будуть навчатися мові для суто практичних цілей без подальшої її зміни (можуть далі не розвивати свої навички в нову мову).

- мігранти освоюють мову більшості на функціональному рівні, тобто їх ресурси лінгвістичного репертуару виявляються досить точними, щоб (відносно) успішно справлятися з більшістю ситуацій соціального, професійного та особистого спілкування. Оскільки ключовою ціллю у зазначеному випадку є результативність мовленнєвого повідомлення, то мігрант може або ігнорувати деякі орфоепічні, акцентуаційні, граматичні тощо помилки або, виправляючи їх, рухатися до досягнення більшої мови «натуралізації» [3].

- правильне засвоєння мови у лінгвістичному репертуарі мігрантів. У цьому випадку чужа мова вільно інкорпорується та використовується у відповідний природний посіб. Носії мови, зазвичай, перемикаються між мовами залежно від соціальних ситуацій. Можливі також такі варіації: іммігрант зберігає свої мови походження як ціннісний маркер ідентичності, водночас, рівний йому статус ідентичності отримує і мова більшості, яку він використовує для досягнення цілей (дві спільні мови ідентичності).

Згодом відбувається асиміляція чужої мови, що призводить до ціннісної регресії мови походження, її поступового відкидання, а ідентичність формується навколо оновленого репертуару.

Як переконані в Раді Європи, вибір мовленнєвих стратегій залежить від самих мігрантів, від їхнього розуміння своїх життєвих цілей та орієнтирів щодо ідентичності. У будь-якому разі, мовна інтеграція для них є невідкладним питанням. І роль мовної підготовки і міграційної політики як такої, полягає у тому, щоби пояснити мігрантам про можливі наслідки вибору. Як впливає з представлених вище форм лінгвістичної інтеграції, коригування ідентичності все одно відбудеться, воно є неминучим. Мігранти незалежно від рівня мовної підготовки мають вчитися опановувати мову сторони, що приймає, і виробляти моделі співіснування з місцевим населенням.

Список використаних джерел та літератури:

1. Ros i Sole, Cristina. 2014. "The paradoxes of language learning and integration in the European context." In: Language Issues in Migration and Integration: Perspectives from Teachers and Learners, edited by David Mallows, 57–77. British Council. https://combiproject.eu/wp-content/uploads/Language_issues_migration_integration_perspectives_teachers_learners.pdf
2. The Linguistic Integration of Adult Migrants, edited by Jean-Claude Beacco, Hans-Jürgen Krumm, David Little, and Philia Thalgot. 2017. Berlin/Boston: Walter de Gruyter GmbH. <https://rm.coe.int/the-linguistic-integration-of-adult-migrants-lessons-from-research-l-i/168070a67f>
3. Council of Europe. n.d. "Project Linguistic Integration of Adult Migrants (LIAM)".